

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ “ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

УДК 37.013.78:378.147

Оксана Васюк, доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Ірина Ориненко, магістр другого року навчання спеціальності “Педагогіка вищої школи”
Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ “ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

Розкрито поняття “активізація навчально-пізнавальної діяльності”, класифікації активних методів. Наведено конкретні приклади застосування методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, майбутніх фахівців соціономічних професій, при вивченні дисципліни “Технології соціально-педагогічної діяльності”.

Ключові слова: активізація навчально-пізнавальної діяльності, активні методи навчання, соціономічні професії, соціально-педагогічні ситуації, проблемні ситуації, метод проектів, “мозковий штурм”.

Лит. 15.

Оксана Васюк, доктор педагогических наук, доцент кафедры педагогики
Ирина Ориненко, магистр второго года обучения специальности “Педагогика высшей школы”
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

МЕТОДЫ АКТИВИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ДИСЦИПЛИНЫ “ТЕХНОЛОГИИ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ”

Раскрыто понятие “активизация учебно-познавательной деятельности”, классификации активных методов. Приведены конкретные примеры применения методов активизации учебно-познавательной деятельности студентов, будущих специалистов социологических профессий, при изучении дисциплины “Технологии социально-педагогической деятельности”.

Ключевые слова: активизация учебно-познавательной деятельности, активные методы обучения, социологические профессии, социально-педагогические ситуации, проблемные ситуации, метод проектов, “мозговой штурм”.

Oksana Vasyuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogic Department
Iryna Orynenko, Master of the Pedagogy of High School Department
National Bioresources and Environmental Management University of Ukraine, Kyiv

THE METHODS OF ACTIVATION OF TEACHING OF THE DISCIPLINE “THE TECHNOLOGY OF SOCIAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES”

The article deals with the concept of “activation of social and educational activity” and presents the classification of active methods. The article directs the specific examples of the using of activation’s methods of scientific and educational activity of the students, the future professionals of the sociology professions during the studying the discipline “Technology of social and educational activities”.

Keywords: the activation of scientific and educational activity, an active learning methods, the sociology professions, a social and educational situation, a problem situations, a method of the projects, “brainstorming”.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вхідження України в європейський освітній простір, адаптація системи вищої освіти до сучасних вимог, вимагають від вищої школи впровадження педагогічних технологій, інноваційних методик навчання, форм і методів, зокрема активних, які спрямовані на ефективну професійну підготовку компетентних, здатних до конкурування на ринку праці, фахівців.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання даної проблеми. Проблеми активізації навчально-

пізнавальної діяльності тих, хто навчається, досить довгий час турбують педагогічну спільноту. Одним із перших, хто зосередив увагу на важливості навчати дітей мислити, був видатний чеський педагог Я. Коменський. Його система формування активності учнів у навчанні базувалася на трудовій спрямованості, спробі навчати і виховувати дітей так, щоб вони були підготовлені до життя в суспільстві, де існують різноманітні види діяльності [6].

Видатні педагоги Й. Песталоцці та Ф. Дістервег наголошували на застосуванні у навчанні наочності, що дозволить здійснювати активне спостереження і узагальнення

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ “ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

навчального матеріалу та робити самостійне підведення підсумків, чим підтримували ідею активізації [1].

Із 90-х рр. ХХ ст. педагогічна наука починає приділяти значну увагу питанням активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Серед ґрунтовних праць варто назвати роботи таких відомих педагогів і психологів як от: А. Алексюк, С. Архангельський, М. Ашибор, А. Вербицький, В. Вергасов, В. Володька, С. Зінов'єв, М. Кларін, В. Козаков, В. Ляудіс, Р. Нізамова, В. Семиченко, С. Смирнов, Д. Чернилевський та ін. Різні аспекти активізації навчального процесу знайшли відображення у наукових надбаннях українських дослідників І. Зязюна, В. Кременя, І. Прокопенка, О. Романовського, О. Пометун, Л. Пироженка, В. Ягупова та ін.

У дисертаційних роботах І. Буцика, П. Лузана, В. Манька активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів вивчається в контексті професійної підготовки фахівців аграрної сфери. Використання активних форм і методів навчання у психологічному становленні особистості розглядали І. Бех, О. Киричук, В. Моляко, Г. Селевко, В. Сластьонін, В. Татенко та ін. Розкриття форм і методів активізації навчально-пізнавальної діяльності присвячено дослідження М. Єнікєєва, В. Лозової, В. Онищука, Л. Степашко, І. Харламова, Т. Щукіної та ін.

Формулювання цілей статті. Мета роботи – теоретично розглянути поняття “активізація навчально-пізнавальної діяльності”, розкрити класифікації активних методів навчання та показати застосування методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни “Технології соціально-педагогічної діяльності” майбутніми фахівцями соціономічних професій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічні джерела поняття “активізація пізнавальної діяльності” розкривають по-різному. Довідкові джерела переважно вживаються поняття “активне навчання” і “активізація процесу навчання”, які трактуються як удосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної діяльності студентів, що створюють на всіх етапах навчального процесу активну й самостійну теоретичну і практичну діяльність тих, хто навчається [11].

За визначенням Т. Шамової, активізація навчання школярів – це мобілізація вчителем, за допомогою спеціальних засобів, інтелектуальних, морально-вольових і фізичних сил учнів на досягнення конкретної мети навчання і виховання. Тобто, активізація учнів є процесом і результатом стимулювання активності школярів у навчанні та вихованні [13].

Подібним до попереднього є визначення активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів середньої школи у Г. Щукіної. Дослідниця переконана, що активізація навчально-пізнавальної діяльності є процесом, який спрямований на посилену спільну навчально-пізнавальну діяльність учителя й учнів, на подолання інерції, пасивності та стереотипних форм викладання і навчання [14].

На думку В. Лозової, головною метою активізації є підвищення якості навчально-виховного процесу, що досягається формуванням активності та самостійності учнів. Як процес, формування активності й самостійності передбачає спільну діяльність учнів і вчителів. Разом з тим, активізація пізнавальної діяльності ґрунтується на застосуванні різних методів, засобів, форм навчання, які спонукають учня до прояву активності. Отже, при організації процесу пізнання об'єкт пізнання має бути залучений до сфери діяльності учня, а діалектична взаємодія між ними створювала б передумови виявлення активності особистості [4, 38].

Досвід активного навчання в усіх ланках системи професійної освіти показує, що форми, методи і засоби дозволяють достатньо ефективно вирішувати цілу низку завдань, які в традиційному навчанні є недосяжними [3].

Перейдемо до розкриття методів активізації навчально-пізнавальної діяльності. Учений Є. Голант запропонував класифікацію методів навчання за рівнем активності тих, хто навчається. Він поділив їх на активні й пасивні, що залежить від міри активності учнів у навчальній діяльності. До пасивних відносяться методи, які передбачають лише сприймання учнями навчального матеріалу (розповідь, лекція, пояснення, екскурсія, демонстрація, спостереження), до активних – методи, що організують самостійну роботу учнів (лабораторний метод, практичний метод, робота з книгою) [12].

Український дослідник В. Ягупов методи активізації навчально-пізнавальної діяльності визначає як “сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на учнів, що (порівняно з традиційними методами навчання) першочергово спрямовані на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок і вмінь нестандартного вирішення певних професійних проблем і вдосконалення навичок професійного спілкування” [15, 352]. Він поділяє їх на:

- імітаційні: ігрові (метод інсценування, ділові ігри) та неігрові (аналіз конкретної ситуації, “мозковий штурм”, метод круглого столу);

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ “ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

- неімітаційні: лекційні (лекція-бесіда, лекція-аналіз конкретної ситуації, лекція з використанням техніки зворотного зв'язку, лекція-консультація, лекція-прес-конференція, лекція із заздалегідь запланованими помилками); нетрадиційні семінарські (практичні) заняття (семінар-дискусія, семінар-взаємонавчання); інтелектуальна розминка; сократична бесіда [15].

Науковець Н. Мойсеюк методи стимулювання й мотивації учіння поділяє на: методи стимулювання інтересу (пізнавальні ігри, навчальна дискусія); методи стимулювання обов'язку й відповідальності (роз'яснення значимості учіння, – пред'явлення навчальних вимог, заохочення в учінні) [9].

Ю. Бабанський переконаний, що будь-яка діяльність завжди має три складові – організацію, стимулювання і контроль. Тому і методи навчання поділяються на три великі групи:

- методи організації навчально-пізнавальної діяльності – словесні, наочні, практичні; індуктивні, дедуктивні, метод аналогій; проблемно-пошуковий, евристичний, дослідницький, репродуктивні методи (інструктаж, пояснення, тренування); самостійна робота з книгою, з приладами та ін.;

- методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності – пізнавальні ігри, навчальні дискусії, методи заохочення й осудження в учінні, висунення навчальних вимог;

- методи контролю й самоконтролю: усний і письмовий контроль, лабораторний, машинний контроль, методи самоконтролю [9; 10].

Серед активних методів навчання В. Ляудіс надає перевагу трьом групам. Зокрема це методи програмованого навчання, методи проблемного навчання, методи інтерактивного (комунікативного) навчання, які застосовуються з метою спрямованого формування різних видів пізнавальної діяльності та форм мислення [7, 12–13].

Ділову гру, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування, стажування та проблемну лекцію виокремлюють серед інших методів активного навчання Є. Литвиненко та В. Рибальський [8, 4]. В. Лозова, С. Золотухіна, В. Гриньова до цього додають диспут, дискусію, “мозковий штурм”, рольові ігри [5, 63–68].

Досвід педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі дозволяє зробити висновок про те, що найпопулярнішими методами активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів є метод проектів, аналіз конкретної ситуації, “мозковий штурм”, ігрова діяльність.

Найважливішими завданнями курсу “Технології соціально-педагогічної діяльності” є

характеристика основних соціальних технологій і технологій соціально-педагогічної роботи; визначення можливостей реалізації педагогічних і психічних методів у соціально-педагогічній роботі; розкриття загальних технологій діяльності соціального педагога і технології організації соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів. Мета – ознайомлення студентів із основними характеристиками соціальних технологій та технологій соціально-педагогічної роботи. У результаті засвоєння курсу студенти мають знати: характеристику загальних технологій соціально-педагогічної діяльності й технологій організації соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів; можливості та умови ефективної реалізації загальнонаукових і специфічних методів у практиці соціально-педагогічної роботи. Курс спрямований на оволодіння студентами умінь: добирати й адаптувати відповідно до мети, особливостей клієнтів і реальної ситуації технології соціально-педагогічної роботи, методи та прийоми реалізації завдань соціально-педагогічної роботи; проектувати, планувати, організовувати й аналізувати організаційні форми соціально-педагогічної роботи; будувати стратегію соціально-педагогічної роботи, спрямовану на саморозвиток особистості дитини та молоді людини, реалізацію її творчого потенціалу, здібностей, задатків, активізації зусиль клієнтів (індивідів, груп, спільнот) на вирішення власних проблем [2].

Наведемо приклади застосування активних методів навчання при вивченні дисципліни “Технології соціально-педагогічної діяльності” майбутніми фахівцями соціономічних професій.

Аналіз соціально-педагогічних ситуацій з їх предметною та соціальною неоднозначністю є основою взаємодії викладача і студента під час вивчення цієї дисципліни. Наприклад, на семінарському занятті, відведеному на опрацювання теми “Особливості соціальної роботи з неповнолітніми, які повертаються з місць позбавлення волі” можна запропонувати студентам на вирішення таку соціально-педагогічну ситуацію.

У селище після перебування у містах позбавлення волі повернувся юнак на постійне місце проживання. Оселившись у своєї матері, хлопець довгий час не відвідує школу, веде аморальний спосіб життя заохочуючи до цього дітей та підлітків із благополучних сімей. До того ж з'ясовується, що він хворий на одну із форм сухот.

Як соціально-педагогічний працівник, запропонуйте вихід із ситуації, що склалася. Які

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ “ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

форми і методи соціально-педагогічної роботи Ви будете застосовувати у роботі з юнаком і з підлітками – місцевими жителями? [2].

Вивчаючи тему “Технологія залучення людських ресурсів до волонтерського руху” студентам варто запропонувати наступну соціально-педагогічну ситуацію.

У наведеному нижче тексті йдеться про характеристики форм волонтерства. Розробіть фрагмент пояснення однієї з форм волонтерства, яка може існувати у сільській громаді, наведіть конкретні приклади.

Суть неконтрольованого волонтерства полягає у спонтанній допомозі друзям, знайомим, сусідам. Контрольоване волонтерство є домінуючим у організаціях громадського, приватного та державного секторів, і є більш організованим та врегульованим. Найпоширенішими у зарубіжній літературі є такі види волонтерства в громаді, як альтруїстичне (безкорисне діяння на благо інших), ринкове (людина прагне задовольнити не лише потреби інших людей, а й власні), ідейне (ідея є причиною безкоштовної праці), суть волонтерства на дозвіллі полягає в тому, що хтось бере на себе добровільно обов’язки секретаря конкретної неформальної групи, організатора різних неформальних заходів чи допомагає особам: інвалідам, немічним людям на святах, пікніках, влаштовує для них екскурсії, організовує гуртки за інтересами тощо [2].

Ефективним у навчання є вирішення проблемних ситуацій, що дозволять майбутнім фахівцям соціономічної сфери у майбутньому самостійно вирішувати професійні завдання різної складності.

Наприклад, на семінарському занятті за темою “Особливості роботи соціально-педагогічного працівника з різними типами сімей”, при окресленні питання щодо домінуючих форм і методів роботи, студентам, які попередньо розділилися на підгрупи, можна запропонувати кожній такі завдання: “Визначити основні форми і методи роботи соціально-педагогічного працівника з неповними сім’ями”, “Визначити найефективніші форми і методи роботи соціально-педагогічного працівника з конфліктними родинами”. Відповідаючи на поставлені запитання, студенти мають використати знання, отримані під час лекції та самостійної роботи. Запропоновані проблемні запитання є непростими, адже майбутнім фахівцям соціономічної сфери потрібно не лише пригадати форми і методи, які застосовує соціально-педагогічний працівник у своїй діяльності, а й обґрунтувати домінуючі. Після представлення відповідей кожною підгрупою, варто обов’язково організувати дискусію.

Також, із цієї теми студентам запропонувати

методом “мозкового штурму” закінчити речення “Технологіями соціально-педагогічної роботи з сім’єю у сільській місцевості є ...”, “Основними причинами поширення дитячої безпритульності та бездоглядності є ...”.

При опануванні дисципліни “Технології соціально-педагогічної діяльності” доцільно застосувати такі навчальні проекти, як “Школа волонтерів”, “Соціальне інспектування” [2], “Вивчення особистості” тощо.

Висновки з даного дослідження. Отже, активізація навчально-пізнавальної діяльності – це цілеспрямований процес організації навчального процесу, який ґрунтується на застосуванні активних методів, засобів, форм навчання, та спрямований на підвищення якості навчання. Проблема класифікації активних методів навчання є складною і не має донині остаточного вирішення.

Наведено конкретні приклади застосування методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, майбутніх фахівців соціономічної сфери: методу проектів, аналізу конкретної ситуації, “мозкового штурму” при вивченні дисципліни “Технології соціально-педагогічної діяльності”.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Перспективно залишається розробка методики семінарсько-практичних занять із дисципліни “Технології соціально-педагогічної діяльності” із застосуванням методів активізації навчально-пізнавальної діяльності.

1. Васюк О. Теоретико методологічні аспекти застосування методів активізації навчання у вищій школі / Оксана Васюк, Ірина Очеретяна // Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): матеріали I Міжнарод. наук.-прак. конф. студентів і молодих вчених “Дитинство. Освіта. Соціум”, (Київ, 23 лют. 2012 р.). – Вип. 3. – Київ, 2012. – С. 51 – 53.

2. Васюк О.В. Теорія і методика формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів у вищих аграрних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Оксана Вікторівна Васюк; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2015. – 497 с.

3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособ. / А.А. Вербицкий. – М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.

4. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів: спецкурс із дидактики / В.І. Лозова. – Харків: Основа, 1990. – 89 с.

5. Лозова В.І. Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні психолого-педагогічних дисциплін / В.І. Лозова, С.Т. Золотухіна, В.М. Гриньова // Вища і середня пед. освіта. – 1989. – № 14. – С. 63 – 68.

6. Лузан П.Г. Теоретичні і методичні основи

ДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Лузан Петро Григорович; Ін-т пед. АПН України. – Київ, 2004. – 505 с.

7. Ляудис В.Я. *Методика преподавания психологии* / В.Я. Ляудис. – М.: Из-во Москов. ун-та, 1989. – 78 с.

8. *Методические рекомендации по классификации методов активного обучения*. – Киев: [б. и.], 1982. – 15 с.

9. *Мойсеюк Н.С. Педагогіка: навч. посіб.* / Н.С. Мойсеюк. – [3-є вид. доп.] – Київ: КДНК, 2001. – 608 с.

10. *Педагогіка: учеб.* / Л.П. Крившенко и др.; [под. ред. Л.П. Крившенко]. – М.: ТК Велби, изд-во "Проспект", 2006. – 432 с.

11. Садова Т.А. *Активізація пізнавальної діяльності студентів як умова підвищення якості навчального процесу* / Т.А. Садова // *Наука і освіта*. – 2008. – № 1 – 2. – С. 94 – 98.

12. *Харламов И.Ф. Педагогіка: учебн.* / И.Ф. Харламов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Высш. шк., 1990. – 576 с.

13. *Шамова Т.И. Активізація учения школьников* / Т.И. Шамова. – М.: Педагогіка, 1982. – 209 с.

14. *Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогіке* / Г.И. Щукина. – М.: Педагогіка, 1971. – 352 с.

15. *Ягунов В.В. Педагогіка: навч. посіб.* / Василь Васильович Ягунов. – Київ: Либідь, 2003. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2016

УДК 34(07):371.2

Юрій Стецьк, кандидат історичних наук,
доцент кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Розглянуто методичні умови, етапи, причини та засоби формування правових понять. Виокремлено специфіку правових понять у порівнянні з іншими науковими категоріями. Подано загальну класифікацію понять та різні методичні підходи до їх пояснення.

Ключові слова: поняття, термін, методичний прийом, класифікація, деталізація, детермінація.

Літ. 6.

Юрій Стецьк, кандидат исторических наук,
доцент кафедры древней истории Украины и специальных исторических дисциплин
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К МЕТОДИКЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВЫХ ПОНЯТИЙ В УЧЕНИКОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ

Рассмотрены методические условия, этапы, причины и средства формирования правовых понятий. Выделено специфику правовых понятий в сравнении с другими научными категориями. Подано общую классификацию понятий и различные методические подходы к их объяснению.

Ключевые слова: понятие, определение, методический прием, классификация, детализация, детерминация.

**Yuriy Stetsyk, Ph.D. (History), Associate Professor of the
Ancient History of Ukraine and Special Historical Disciplines Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University**

THE DIDACTIC APPROACHES TO THE METHODOLOGY OF FORMATION OF LEGAL CONCEPTS IN STUDENTS OF GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

The article deals with the methodical conditions, phases, causes and means of formation of legal concepts. The author highlights the specificity of legal concepts in comparison with the other scientific categories. The article presents the general classification of concepts and various approaches to their explanation.

Keywords: a concept, a term, a method, the classification, specification, the determination.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли спостерігається реформування системи освіти та розбудова демократичної правової держави постає актуальним питання про покращення методики викладання правознавчих дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах України. Адже становлення громадянського суспільства можливе за умови активної діяльності кожного жителя держави. За таких умов зростає роль